

**Oponentský posudek diplomové práce Martina Zimy
„Teorie fikčních světů. Analýza a interpretace vývoje teorie fikčních světů
v posledních desetiletích.“**

Diplomovou práci Martina Zimy lze charakterizovat jako teoreticky zaměřenou analytickou studii, jejímž východiskem i předmětem je teorie fikčních světů. Jejím cílem nemá ovšem být prezentace známých pojetí zmíněné teorie, nýbrž soustředěný výklad vybraných problémů, které byly podle autora dosud přehlíženy nebo jim nebyla věnována náležitá pozornost. Zaměření ke konkrétním dílčím otázkám by bylo vítané, avšak analyzované problémové okruhy – ať už jím je vztah teorie fikčních světů a mimesis, možnost uplatnění teorie fikčních světů v literární historii, či v analýze lyriky – nejsou nakonec zcela nové a ani opomíjené. Jeden každý z nich je navíc natolik komplexní, že by si zasloužil samostatnou práci, a nikoli stručnou kapitolu v rozsahu několika stránek.

V první kapitole nazvané „Úvodní slovo o možných a fikčních světech“ se autorovo tázání soustředí k pojmům možného a fikčního světa a jejich rozlišení, k otázkám jejich pravdivosti a neúplnosti. Následující kapitola je věnována široce diskutované otázce vztahu teorie fikčních světů a mimesis. Autorův výklad, opírající se o bezpečnou znalost odborné literatury, především k problematice narativní sémantiky fikčních světů, jak ji rozvinul Lubomír Doležel, Umberto Eco, Marie-Laure Ryanová, Ruth Ronenová ad., nepřináší k daným otázkám sice mnoho nového, je však přehledný, sympaticky působí i jeho občasně polemické zaměření a reflexe těch přístupů, které se k teorii fikčních světů stavějí zdrženlivě a s jistou nedůvěrou.

Předkládaná práce si klade za cíl, „podrobit teorii fikčních světů řadě zatěžkávajících zkoušek“, čímž je míněna především otázka „aplikovatelnosti“ a uplatnění sledované teorie v literární historii a v analýze lyrických textů. Avšak právě zde, kde mělo ležet těžiště práce, shledávám její největší slabiny. Tam, kde se autor vydává za hranice zkoumané teorie, působí jeho výklad nejistěji a argumentace nepřesvědčivěji. Mám na mysli především partie věnované uplatnitelnosti teorie fikčních světů v literární historii, v níž jedinou prací k současnému stavu literární historie, na niž se autor odvolává, je sborník *Hledání literárních dějin v diskusi* (2006). Pozornost je věnována obecně známým skutečnostem, poněkud „opožděná“ polemika vedena s tradičním, lineárním pojetím literární historie (srov. analýza narativní povahy pasáže z Jakubcových *Dějin české literatury*), odpovědi na položenou otázku, v čem a jak by mohla teorie fikčních světů být užitečná literární historii, se však v příslušné kapitole nedočkáme. Dovožuje-li autor, že nám má kupř. umožnit popsat

stereotypizaci životních událostí spisovatelů, dovolává se přitom Bílkovy studie, v níž je však postupná kanonizace obrazu autora na příkladě Boženy Němcové analyzována pomocí Barthesových narativních kategorií jádra a katalyzátoru. Myslím, že výmluvná je v tomto směru poznámka v souvislosti s Činátlovou monografií *Dějiny a vyprávění*: obejde se – řečeno autorovými slovy – „bez zmínky o teorii fikčních světů, přesto jsou jednotlivé kapitoly zpracovány způsobem, který jako by vycházel ze členění v Doleželových Heterocosmikách“ (s. 44). Zbývá tedy překonat ono „přesto“ a přenést se přes ono „jako by“ a přeložit do jazyka teorie fikčních světů. A pokud se to autorovi – jako v případě lyriky – ne zcela daří, konstatuje se suverénně, že „pro analýzu lyrických děl je TFF nevhodným nástrojem,“ a to „přes vši Červenkovu snahu“ (s. 66). Pokud si přečteme těch pár stránek věnovaných analýze Halasovy básně Před usnutím II, nezbylo by než dát autorovi za pravdu. Způsob, jakým nás uvádí do světa básně, je nechtěnou parodií literárněvědného diskursu: „Víme, že v lese na stromě visí hodiny a že je tam pověsila jakási Karkulka. Prostor je tedy ohraničen lesem, za nímž již nic není. Opravdu? Do hry vstupuje ona Karkulka, která se svým svébytným světem může z lidové slovesnosti importovat řadu prvků a entit do světa básně, a tím svět značně přetvořit a doplnit...“ (s. 62). Když na posledních dvou třech stránkách autor píše, že se zdá, že „odpověď na otázku tkví v synkrezí“, vzápětí sčítá „všechny zmíněné ingredience“, z nichž mu vychází „ve výsledku substance, která nemá přímo jasné pojmenování“ a konečně hodnotí, že „zkřížení TFF s textovými typy Seymoura Chatmana poskytují zajímavou konfrontaci dvou zdánlivě nesouměřitelných přístupů“, zvolený slovník odráží povahu autorova přístupu, totiž, že vše nějak souvisí se vším, bohužel na úkor logiky a srozumitelnosti výkladu. Za zdánlivě sofistikovaným jazykem se otevírá v podstatě banální sdělení, kdy se v zásadě prostá pozorování toliko „překládají“ s pomocí na první pohled náročného metajazyka, aniž by se tím dosahovalo kýžené „nadhodnoty“: analýza se nechtěně mění v „banalýzu“ a úsilí o terminologicky přesný a precizní popis fikčního světa se stává samoučelným. Doplňme, že tomu tak nemusí být vždy. U Doležela i Červenky, jichž se autor často dovolává, zůstává vždy patrné, že katalogizace jednotlivých norem a prvků fikčního světa není toliko soupisem „všeho možného“, nýbrž přípravou nástrojů interpretace.

Závěr: předkládanou diplomovou práci hodnotím jako ambiciózní pokus vyrovnat se s komplexní teoretickou látkou, jenž však ve svém výsledku trpí četnými nedostatky. Na straně jedné prokazuje široký přehled o literatuře předmětu. Měla-li se však – řečeno autorovými slovy – „úspěšnost snoubení“, „křížení“ či „konfrontací“ zdánlivě nesouměřitelných přístupů prokázat na analýze konkrétního literárního díla, pak autor ve svém úsilí příliš úspěšný nebyl. Práce k předmětu své analýzy mnoho nového nepřináší, diplomantovu schopnost

samostatného promýšlení sledované problematiky i schopnost přemýšlivě a smysluplně aplikovat pojmy z teorie fikčních světů prokazuje jen v omezené míře.

I přes zmíněné výhrady práci doporučuji k obhajobě a navrhuji ji hodnotit známkou **dobře**.

V Praze dne 7. 9. 2013

Doc. PhDr. Petr Málek, CSc.